



YOSHLAR HAYOTIDA VIRTUALLASHUV SABABLARI VA OMILLARI

Jalilova Muhayyo

Andijon Davlat Universiteti Ijtimoi

Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada "yoshlar hayotida virtual aloqalarni rivojlantirish sabablari va oqibatlarining mohiyati" degan tushunchalar tushunilgan. Yoshlarni internet va ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlardan foydalanishning zararliligini va ma'naviy bo'shligini to'ldirish, kitob o'qish va ilm olish orqali to'ldirishni ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: Kompetentlik, mediasavodxonlik, audiovizual ma'lumotlar, media, kompyuter, shaxsga oid ma'lumotlar, axborot, gazeta, jurnal, radio, televideniya, kompetentlik tushunchasi.

Zamon rivojlanish bosqichiga yetganda, madaniy o'zgarishlar sur'ati, shaxsning qisqa muddatda katta miqdordagi axborotni qabul qilishi, yangi faoliyat usullarini o'rganish va kasbiy va ijtimoiy muammolarni hal etish qobiliyati talab qilinadi. Mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-axloqiy va axborot-kommunikatsiya sohalarida yuz berayotgan tizimli o'zgarishlar kishilar hayotida ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu fikrlar pedagogik oliy ta'lim muassasalariga ham mo'ljallangan va ta'lim-tarbiya tizimini joriy etish kelajakda o'qituvchi bo'lish uchun bugungi kunda oliy o'quv yurtlarida kasb sirlarni o'rganayotgan talabalarni axborot xususiyatlari boyicha saqlash, virtual hayotga kirish va internet madaniyati bilan samarali foydalanish haqida tushunchalar beringan. Virtual dunyo o'zi nima? Virtual dunyoni virtual makon deb ham ataladi. Bu shaxsiy avatar yaratishi, virtual dunyoni (internetni) bir vaqtning o'zida va mustaqil ravishda o'rganishi, uning faoliyatida ishtirok etishi va boshqalar bilan muloqot qilish mumkin bo'lgan ko'plab foydalanuvchilar tomonidan to'ldirilgan, kompyuter simulyatsiya (ruschadan olingan bo'lib o'zini yolg'ondan biror ko'ygga solish, mug'ombirlik qilish) qilingan muhit hisoblanadi¹.

Virtual dunyoda hayot o'tkazish, o'ylagandek, ko'proq xavfliroq bo'lishi mumkin. Bu muammo so'zsiz muammo darajasiga ko'tarilishi mumkin. Bugungi kunda, har bir ofis xodimi kuniga 5-6 soatdan ko'proq vaqtni kompyuter oldida o'tkazadi. Telefon muloqotlari, televizor, internet va kompyuter o'yinlari qo'shilganda, bu vaqt ikki baravarga ortadi. Demak, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish uchun kunning yarim qismi sarflanadi. Yoshlar orasida mobil telefonlar keyingi o'rinda internet eng ko'p ishlatiladigan vosita ekanligini isbotlash kerak emasmi. Sotsiologik tadqiqotlarga ko'ra, yer yuzi aholisining 22 foizi har kuni internetdan foydalanadi. Hozirgi global tarmoqda eng ko'p ko'riladigan yigirmata veb-sayt ijtimoiy tarmoqlar turkumiga kiradi, ularning oltinchi yigirmatasi ijtimoiy mazmundagi saytlardir. Internet foydalanuvchilarining 78 foizi (o'ta katta qismi yoshlar) ijtimoiy tarmoqlardagi ma'lumotlarni haqqoniy va xolis axborot deb qaraydi. Ko'p vaqtini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazuvchi insonlar, asosan, elektron xat xabarlarini qabul qilish uchun foydalaniladi. Ammo, shaxsiy yozishmalar va ijtimoiy

¹ Камбаров М. Талабаларни мустақил фикрлаш маданиятини ривожлан-тириш: Монография Наманган. – Аржуманд медиа, 2021 43-бет.



tarmoqlardagi qisqa matnli xabarlar kerakli axborotning faqat 7 foizini yetkaza oladi, ularning 90 foizi esa befoyda axborotlardir. Boshqacha aytganda, ijtimoiy tarmoqlarda vaqt o'tkazganda ham insonlar bunday mashg'ulotlardan deyarli hech qanday foyda olmaydi.

Faol foydalanuvchilar soni bo'yicha hozir dunyoda "G'asebook" ijtimoiy tarmog'i yetakchilik qilmoqda. Uning bir oylik auditoriyasi yeti yuz million kishidan ortiq. Mamlakatimizda mazkur ijtimoiy tarmoq 128 ming nafar foydalanuvchisiga ega bo'lgan (2012 yil fevral holatiga ko'ra). O'zbekistonlik internetdan foydalanuvchilarning 2,5 millioni www.odnoclasnici.ru saytida ro'yxatdan o'tgan. "Odnoklassniki" 1995- yilda Rendi Konrad tomonidan asos solingan zamonaviy ko'rinishdagi birinchi ijtimoiy tarmoq Slassmates.somning rus tilidagi nusxasi hisoblanadi. Qolaversa, u hududiy ijtimoiy tarmoq bo'lib, hamdo'stlik mamlakatlari auditoriyasi uchun mo'ljallangan² Virtual olamdagi hayot- yoshlarni haqiqiy dunyodan chalg'ituvchi, miyani o'chiruvchi vositadir³. Cambridge Universiteti talabalarining intervyularini ko'p kuzataman. Aynan virtual hayot haqidagi intervyu meni o'ziga jalb etdi. "Men virtual hayotga kirib ketgandim. Ota-onam, do'stlarim menga ikkinchi o'rin bo'lib qolgan edi. Men kunimning 14 soatini ijtimoiy tarmoqda o'tkazardim va salomatligimdan ajraldim," deydi talaba. Haqiqatdan ham virtual hayotga kirib ketgan har qanday inson ko'z nuridan ajraladi. Vaqtida ovqatlanmasligi sababli oshqozon-ichak kasalliklariga yo'liqadi va insonlar bilan kam so'zlashadi, jamoa davralariga borganda ularga qo'shila olmaydi, o'zini yolg'iz sezadi, depressiya uchraydi.

Hozirgi kunda yoshlar hayotida virtual o'yinlar asosiy ro'l o'ynaymoqda. Agar virtual o'yinlar sizning kasbiy faoliyatingiz bo'lmagan bo'lsa, ularni hayotingizdan chiqaring. Virtual o'yinlar natijasida yoshlar ongida ba'zi o'zgarishlar sezilmoqda. Xotiraning asosiy pasayishiga sabab nimada deb o'ylaysiz? Men aynan virtual hayotga kirib ketishda deb o'ylayman. Sababi biz kompyuter, telefon, notebook, planshetlardan foydalanamiz. Ayrim hollarda esa televizorda uzoqdan uzoq kino ko'ramiz. Bularning hammasi nur hisoblanadi va insonning ongiga, ko'ziga, markaziy asab sistemasiga kuchli ta'sir qilib saraton kasalligiga olib boryapti. Tibbiyot hodimlarining fikriga ko'ra dunyoda saraton kasalligiga chalinish oldingi yillarga qaraganda 20 foizga o'sgan.

Virtual hayotning yaxshi tomonlari ham ko'p albatta agar undan me'yor darajasida foydalansak:

1. Online xaridlarni amalga oshiramiz (online shop)
2. Arzon narxdagi tovarlarni qidirib topishimiz mumkin
3. Global dunyoda boshqalar bilan erkin bog'lanamiz.
4. Online darslarda qatnashamiz.
5. IT orqali pul topish
6. Turli sohalarda har qanday ma'lumot topish
7. TOP universitetlarga grand yutish.
8. Osonlik va tezlik bilan narsalarga buyurtma berish, a'zo bo'lish.

Sanasam foydali tomoni ko'p albatta, lekin shunga qaramay salbiy tomonlari ham mavjud:

1. Ko'z og'rig'i
2. Turli xil o'yinlar orqali pul yuqotish.

² Н.Муратова, Э. Грizzle, Д. Мирзахмедова Журналистикада медиа ва ахборот саводхонлиги: Тошкент: Baktria press, 2019. - 112 б

³ Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014



3. Salbiy, yomon ma'lumotlarning tarqalishi.(diniy oqimlarga kirib ketish)
4. Noto'g'ri ma'lumotlar
5. Vaqt sarflash
6. Urushga da'vat etuvchi materiallar
7. Hakkerlik, virus yuqtirish
8. Sog'lik bilan muammolar: semirish
9. Depressiya
10. Bolalar uchun xavfli bo'lgan xabarlar.(o'z joniga qasd qilish video, xabarlarini o'qish va yoshlar orasida tarqalishi.)⁴

Yoshlar hayotida virtuallashuv sabablari: Ota-onalarning farzandlarini nazoratsiz qoldirishi, ularni turli to'garaklarga band qilmasligi, kitobxonlikni yoshlar orasida targ'ib qilinmasligi... Hozirgi kunda kitob o'qishdan ko'ra ijtimoiy tarmoqda o'tirish ommalashgan. Sababi: Yoshlar orasida internetdan foydalanish madaniyati tushunchasining yo'qligi va xavf- xatarlar haqida bilishmaydi. Agar ilm olish, kitob o'qishning insonlarga foydasini bilishganda edi, virtual hayotga kirib ketish kamayardi. Kitob o'qigan insonning zehni o'tkirlashadi, fikrlashi kengayadi. [Zero, ilm olish bilan inson Alloh taoloning ne'matlariga shukur etishni niyat qiladi. Kim ilmga xizmat qilsa, ilm unga barchani xizmatchi qilib qo'yadi⁵.

Ijtimoiy tarmoq –millionlab insonlarni o'z domiga tortuvchi ulkan mashinadir. U odamzodni programmalashtiryapti. Ya'ni bizni muayyan xatti- harakatlarni bajarishga undaydi. Unda yaxshiyomon, to'g'ri-egri kabi axloqiy mezonlar mavjud emas. Masalan: muayyan ijtimoiy tarmoqlarda bironi kalaka qilib, sha'niga nomunosib gaplarni aytish, behayo suratlarni joylashtirish... normal hodisa sifatida qabul qilinishi mumkin. Bugungi kunda AQSHda qayd etilayotgan har beshta ajrimdan bittasi ijtimoiy tarmoqlar sabab bo'moqda. Sankt-Peterburg psixoanalitik markazi mutaxassislari tomonidan o'tkazilgan tadqiqot natijalari esa ajrashgan oilalarning 15 foizi anashu ijtimoiy tarmoqlar tufayli bo'lganini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Қамбаров М. Талабаларни мустақил фикрлаш маданиятини ривожлан-тириш: Монография Наманган. – Аржуманд медиа, 2021
2. Н.Муратова, Э. Гризл, Д. Мирзахмедова Журналистикада медиа ва ахборот саводхонлиги: Тошкент: Baktria press, 2019. - 112 б
3. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014
4. Козырева О.А. Компетентность современного учителя: современная проблема определения понятия Стандарты и мониторинг в образовании. –2004. – № 2. С.48-51.
5. Kubey, R. (1998). Obstacles to the Development of Media Education in the United States. Journal of Communication (Winter), pp.58-69.

⁴ “YOSHLAR HAYOTIDA VIRTUALLASHUV SABABLARI VA OMILLAR” Alisherova Shohida Muhammadjon qizi & Qayumova Dilafuz Dilmurod qizi “PEDAGOGS” international research journal// Volume-24, Issue-1, December – 2022, p. 95-96.

⁵ Козырева О.А. Компетентность современного учителя: современная проблема определения понятия Стандарты и мониторинг в образовании. –2004. – № 2. – С.48-51.



6. Мигранова Е.А., Позилова Ш.Х. Касбий педагогик фаолиятга кириш. Тошкент: Тафаккур бўстони, 2018. – 200 б.
7. Универсальная журналистика: опыт проектного обучения. Учебное пособие
8. под общей редакцией Л. Шестерёнкиной. — Челябинск, 2018.
9. Muratova N. New media audience: psychological aspects and transformation of
10. the social role. Media, Human, Society in Asia. Korea & Uzbekistan. Seoul, South
11. Korea, April 21–26, 2019. — P. 107–113
12. “YOSHLAR HAYOTIDA VIRTUALLASHUV SABABLARI VA OMILLAR” Alisherova Shohida Muhammadjon qizi & Qayumova Dilafruz Dilmurod qizi “PEDAGOGS” international research journal// Volume-24, Issue-1, December – 2022, p. 95-96.
13. Ибрахимов, Б. (2023). НИ ВЕСЕЛОВСКИЙ КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬ СРЕДНЕЙ АЗИИ. *Interpretation and researches*, 1(4).
14. G‘ulomjonov, O. (2023). OILAVIY HUQUQLARNI AMALGA OSHIRISH VA OILAVIY MAJBURIYATLARNI BAJARISH. *Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi*, (7), 856-860.
15. Абдуллаев, А. Н. (2020). SOCIAL AND ECONOMIC FACTORS OF COUVOLUTION PROBLEMS. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(8), 150-155.
16. Tolibjonovich, M. T., & Rahimjon o‘g‘li, G. O. (2021). Prerequisites For The Development Of A Leasing Mechanism In Public-Private Partnership. *International Engineering Journal For Research & Development*, 6 (SP), 5.